

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ДО СУПРОВОДУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ольга Савіцька,
кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри психології освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
olganeu717@gmail.com

Зміни у системі освіти, викликані впровадженням інклюзивної освіти, потребують змін у системі підготовки майбутніх практичних психологів та педагогів. Насамперед, це стосується зміни не так змістовного компонента професійної підготовки практичного психолога, скільки створення відповідної технології для розвитку професійної компетентності, зокрема, інклюзивної компетентності майбутнього фахівця.

Під інклюзивною компетентністю розуміють інтегроване особистісне утворення, що зумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховувати різні освітні потреби учнів та забезпечувати включення дитини з обмеженими можливостями здоров'я в середовище закладу освіти, створювати умови для її розвитку [1, с. 10]. Інклюзивна компетентність розглядається як елемент спеціальної професійної компетентності, яка визначається специфікою освітньої установи, в якій здійснюється професійна діяльність практичного психолога, та об'єкта, на який спрямована його професійна діяльність.

Для вирішення проблеми професійної підготовки «універсального» практичного психолога, здатного реалізовувати свою місію в різних освітніх середовищах, з різними категоріями дітей необхідно визначити систему професійних завдань, до вирішення яких він має бути готовим після завершення професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Визначаючи професійну компетентність як здатність вирішувати професійні завдання різного рівня складності, виділяють групи професійних завдань, до вирішення яких має бути готовий практичний психолог в інклюзивній освіті. Враховуючи завдання психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивної освіти, поставлені у методичних листах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.07.2012 р. №1/9-529 «Про організацію психологічного та соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» та листі від 02.01.2013 р. № 1/9-1 «Про визначення завдань працівників психологічних служб системи освіти в умовах інклюзивного навчання» нам видається можливим виділити системи професійних завдань, до вирішення яких має бути готовий практичний психолог, реалізуючи свої професійні функції в інклюзивному середовищі закладу освіти [2; 3].

Ми вважаємо, що компетентність практичного психолога у галузі інклюзивної освіти передбачає здатність вирішувати такі професійні завдання:

а) знати, розуміти та вміти діагностувати особливості вікового та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

б) надавати узагальнену інформацію за результатами проведеного вивчення дитини для складання індивідуальної програми розвитку та визначення конкретних навчальних стратегій та підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами;

в) вміти оцінювати, проектувати та створювати інклюзивне освітнє середовище, що відповідає потребам та можливостям дітей з особливими освітніми потребами;

г) планувати та проводити заходи щодо адаптації кожного учасника освітнього процесу до умов інклюзивної освіти, формування сприятливих міжособистісних відносин між дітьми з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесниками з нормативним розвитком у процесі внутрішньошкільної інтеграції;

д) проєктувати та реалізовувати різні технології розвитку психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами;

е) вибудовувати взаємодію з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами, та брати участь у розробці індивідуальної програми розвитку дитини в інклюзивному освітньому середовищі;

ж) здійснювати професійну самоосвіту та психологічну просвіту педагогів з питань виховання, навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами [3].

Одночасно слід зазначити, що психологічний супровід при реалізації інклюзивної освіти має здійснюватись у кількох напрямках:

– психологічний супровід дітей з психофізичними відхиленнями розвитку та їх сімей;

– психологічний супровід дітей з нормативним розвитком та їх батьків;

– психологічний супровід адміністрації та педагогічного колективу закладу освіти.

Кожен із названих напрямів передбачає різний зміст та відповідні йому технології роботи практичного психолога. Опанування ними потребує зміни змісту та підходів у професійній підготовці практичного психолога.

Водночас неможливо забезпечити інклюзію, не забезпечивши її прийняття всіма учасниками освітнього процесу.

Створення інклюзивного освітнього середовища передбачає насамперед роботу практичного психолога з педагогами, батьками та дітьми з нормативним розвитком. Ця робота має бути спрямована на розширення їх знань з питань інклюзивної освіти, на прийняття ідеї інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес школи, а також передбачати проведення системи заходів щодо адаптації

педагогів до нових умов професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти.

Ефективність інклюзії, таким чином, передбачає наявність у практичного психолога розвиненої психологічної готовності до психологічного супроводу інклюзивної освіти, розвиток її складових: технологічної, методичної, інформаційної, мотиваційної та емоційної, тобто системи професійних компетенцій.

Обов'язковою умовою психологічної готовності практичного психолога-випускника закладу вищої освіти до діяльності в умовах інклюзивної освіти ми вважаємо: по-перше, розвинену професійну самосвідомість, позитивну «Я-концепцію» фахівця, соціальну зрілість, професійну спрямованість; по-друге, інтегрування всіх отриманих у закладі вищої освіти знань у цілісну систему знань, які є основою професійної діяльності із психологічного супроводу розвитку дітей різних категорій; по-третє, формування операційно-методичної готовності до здійснення психологічного супроводу в умовах інклюзивної освіти.

Крім підготовки до організації навчання дітей з особливими освітніми потребами та створення інклюзивного освітнього середовища практичному психологу необхідні навички взаємодії у цьому середовищі зі спеціалістами різного профілю із забезпечення необхідних умов усім категоріям здобувачів освіти,

Тому ми вважаємо, що насамперед у процесі професійної підготовки практичного психолога необхідне формування тих психічних властивостей, без яких неможлива або суттєво ускладнюється його професійна діяльність в умовах інклюзивної освіти, зокрема, толерантності, дивергентного мислення, креативності та рефлексивності. Саме ці психічні феномени створюють можливість прийняття «іншого», сприяють взаємодії з ним та, нарешті, забезпечують умови для створення специфічного освітнього середовища. Їх формування можливе

у процесі професійної підготовки майбутнього практичного психолога при використанні інтерактивних методів навчання.

Усі інтерактивні методи (метод дискусії, метод «мозкового штурму», метод «круглого столу», метод ділової гри, тренінгу, метод конкурсу творчих (практичних) робіт з їх обговоренням та ін.) – це створення ситуації спільної творчої (продуктивної) діяльності викладача і студентів, у якій відбувається як процес пошуку знань, а й відбувається процес взаємодії особистостей.

Формування професійних компетенцій, які свідчать про готовність психолога до взаємодії з учасниками освітнього процесу в умовах інклюзії, можливе в процесі тренінгів креативності, комунікативної компетентності, інклюзивної компетентності, професійної ідентичності, професійної рефлексії та ін. Ці тренінги можуть бути частиною варіативної складової освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посібник / Литвин І. М., Басик В. В., Гавриленко Т. Л., Галушко М. І. Черкаси : КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2020. 80 с.
2. Про визначення завдань працівників психологічних служб системи освіти в умовах інклюзивного навчання : лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02 січня 2013 р., № 1/9-1.
3. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання : лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26 липня .2012 р., №1/9-529.